

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יציאה בכילה וטלית וחלקים הטפלים להם

(קל"ט ב') אמר רבי אבין בר רב הונא, אמר רב חמא בר גוריא: מתעטף אדם בכילה ובכסכסיה, ויוצא לרשות הרבים בשבת, ואינו חושש (משום הוצאת הרצועות שאינן לצורך עיטוף).

(ומקשה) מאי שנא מדרב הונא? דאמר רב הונא אמר רב: היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהילכתה בשבת, חייב חטאת (משום חוטי הציצית)!

(ומתרץ) ציצית לגבי טלית חשיבי (משום שהתכלת שבה יקרה), ולא בטלי (ונחשבים משוי). הני לא חשיבי, ובטלי.

שיטות הראשונים

היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה: מבאר בגמרא שחייב חטאת משום דציצית לגבי טלית חשיבי, ולא בטלי. ופירש רש"י, משום התכלת שבה, שהוא דבר חשוב. וכן כתבו **ספר התרומה**, **סמ"ק**, **והרא"ש**². ואילו **בתוספות** כתבו בשם **רבינו חננאל**, הטעם דחשיבות הציצית, משום שדעתו להשלים. וכן כתב **הרמב"ם**³. וכן פסק **השו"ע**⁴.

יציאה בטלית מצוייצת בשבת: דעת **הגאונים ורי"ף** שבליל שבת אסור לצאת בטלית לרשות הרבים, שהיות שאין מצוה באותה שעה, הציציות הן משאוי, שהיתר ההוצאה הוא מפני המצוה. ודעת **הרמב"ם** שמפני המצוה, נחשבות הציציות נוי לטלית. ולכן אף בלילה שאינו זמן ציצית מותר לצאת בה⁵.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ציצית, סימן יג)

ב. אם היא מצוייצת כהלכתה, מותר לצאת בה לרשות הרבים, בין טלית קטן בין טלית גדול: אפילו בזמן הזה שאין לנו תכלית. (רק שלא יהא מנח לו על פתפיו) (דברי ר"ן ור"י פ' חבית דף ק"ח ע"ב) (ומוקמינן לטלית אחרקתיה שהוא מצויץ כהלכתו ואין צריך לבדוקו קדם שיצא בו) (דברי תשובת הרא"ש כלל ב' ותשובת הרמב"ן סימן ר"ט, וכל בו בשם הרמב"ם פ' י"ט מהלכות שבת).

- רש"י פירש: רצועות התלויות בה. והרמב"ם כתב: מותר להתעטף בטלית שיש בשפתיה מלל.
- ולפי זה, דוקא דבר שהוא חשוב, כגון רצועות של משי וכיוצא בו, אם נפסק ראש אחד והשני נשאר, אסור לצאת בו. אבל אם הוא משיחה בעלמא, וכן קרס ברזל שנפסק בן זוגו, כיון שאינו חשוב, בטל לגבי בגד. וא"כ אף שדעתו להשלים ולתקן צד שני, מכל מקום בטל נשמת אדם.
- ולפי זה, אם נפסקה רצועה מצד אחד, אפילו הוא דבר שאינו חשוב לגמרי, כמו החוטי לבן של ציצית, אעפ"כ אסור לצאת בו, כיון שדעתו להשלים ואינם בטלים. נשמת אדם.
- או"ח שא"ל. והקשה בנשמת אדם (כלל נו, סעי' ג), כיון שהשו"ע כתב הטעם של ר"ח ורמב"ם, א"כ איך כתב בסעי' שאחרי זה, שהוא הדין לכל דבר שנפסק וראש אחד מחובר, כגון לולאות, ואינו חשוב, מותר לצאת בו, שזה אינו תואם לשיטת הר"ח ורמב"ם, והיה לו לחלק בין אם דעתו להשלים או לא. ונשאר בצ"ע (והו"ד בביה"ל ד"ה ודעתו). מקורות - התרומה (סי' רנד). סמ"ק (מצוה רפב) בשם רבינו יחיאל. ר"ן (חי' קל"ט ב', ד"ה ציצית). רא"ש (סי' ד). תוספות (ד"ה ציצית). רמב"ם (הל' שבת יט, כ).
- והשו"ע (או"ח יג, ב; או"ח שא"ל) סתם שאם הטלית מצוייצת, מותר לצאת בה לרשות הרבים, והוסיף המשנ"ב (יג, ב, ס"ק ד): אפילו בלילה, כדעת הרמב"ם. מקורות - תשובות הגאונים (הרכבי סי' תפד). תשובת הרי"ף (סי' רצט). וראה תשובת הרמב"ם (מהד' בלאו סי' רכ). רמב"ם (הל' שבת יט, כ).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות שבת, סימן שא)

לח. היוצא בשבת בטלית שאינה מציצת כהלכתה, חייב מפני שאותם החוטים חשופים הם אצלו ודעתו עליהם עד שיִשְׁלִים ויַעֲשֶׂהוּ ציצית. ואם היא מציצת כהלכתה, אף על פי שאין בה תכלת, מתר לצאת בשבת (ועין לעיל סי' י"ג).
לט. כלה (פי' יריעה כעין אהל) שיש בה רצועות שמוֹתְחִין אותה בהם, מתר להתעטף בה ולצאת לרשות הרבים ואין הרצועות חשובות כמשאוי שמבטלות אגבה; הילכך מתר לצאת ברצועות התלויות באבנט אף על פי שאין המנעלים קשורים בהם, דלא חשיבי ובטלו אגב האבנט. אבל אם הם של משי, חשיבי ולא בטלי ואסור אם אין המנעלים קשורים בהם. והוא הדין לכל דבר שנפסק מן הפגד וראשו אחד מחבר, כגון לולאות, ואינו חשוב, מתר לצאת בו. ואם חשוב הוא, אסור לצאת בו.

דין הערמה

(קל"ט ב') אמר רבה בר רב הונא: (לפי רבנן הסוברים אין תולים משמרת ביום טוב, וטעמם לא משום אוהל אלא משום עובדא דחול) מערים אדם על המשמרת ביום טוב (ותולה אותה כדי) לתלות בה רמונים (דלאו עובדין דחול ניהו), ותולה בה שמרים.

אמר רב אשי: והוא דתלה בה רמונים (תחילה). שמוכח שלא לשמרים תלאה. אבל בלאו הכי, מוכחא מילתא לאיסור, שכן סתם תולה משמרת, לשמרים תולה).

אמרו ליה רבנן לרב אשי: חזי מר האי צורבא מרבנן דשקל ברא דתומא (שום) ומנח בברזא דדנא (חבית), ואמר לאצנועיה קמיכוּינא. ואזיל ונאים במברא (ישן במעבורת) ועבר להך גיסא וסייר פירי, ואמר אנא למינם קמיכוּינא.

אמר להו: הערמה קאמרת, הערמה בדרבנן היא. וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחילה⁶.

שיטות הראשונים

וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחילה: כתב הרמב"ם "וכשם שאסור לפתח כל נקב, כך אסור לסתם כל נקב. לפיכך אסור לסתם נקב החבית ואפלו בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי סחיטה, כגון שיסתם בקיסם או בצרור קטן. אבל אם הניח שם אכל כדי להצניעו, ונמצא הנקב נסתם - מתר. ומתר להערים בדבר זה⁷. והשו"ע⁸ התנה שיהיה תלמיד חכם.

6. הך הערמה לאו באיסורא דאורייתא הוא אלא באיסורא דרבנן, דאי נמי עביד ממש בלא הערמה, אדרבנן הוא דעבר. הלכך, כיון דצורבא מרבנן הוא, לא אחמירו עליה, דהוא לא אתי למעבד לכתחילה להדיא בלא הערמה, לעבור שם לפני הכל. רש"י.

7. משמע מדבריו שלכולם מותר להערים, וגם לעם הארץ. ואולי דווקא לגבי שינה על מעבורת התירו רק לת"ח להערים. וצ"ב א"כ מדוע לא ציין זאת. ושמה לכן הדגיש שמותר להערים בדבר זה.

8. או"ח שיד,יא. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כג,ג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקי)

ד. אין תולין המְשַׁמֶּרֶת בְּיוֹם טוֹב לְסַנֵּן בָּהּ שְׁמָרִים, אֲבָל אִם הִיָּתָה תְּלוּיָה וְעוֹמֶדֶת מֵתָר לִתֵּן בָּהּ שְׁמָרִים לְסַנֵּן; וּמַעֲרִים וְתוֹלָה אוֹתָהּ לִתֵּן בָּהּ רְמוֹנִים, וְאַחֲרֵי כֵן נוֹתֵן בָּהּ שְׁמָרִים.
הגה: וְשָׂאֵר דִּינֵי סַנּוֹן, בְּיוֹם טוֹב כְּמוֹ בְּשַׁבָּת כְּדֹאִיתָא סִי שִׁי"ט (בֵּית יוֹסֵף).

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיד)

יא. אֲסוּר לִתֵּן שְׁעוּה אוֹ שָׁמֶן עַב בְּנֶקֶב הַחֲבִית לְסַתְּמוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַרְחָ, (פִּי הָעֶרֶוֹךְ סִיכָה מְשִׁיחָה טִיחָה מְרִיחָה שִׁיעָה עֲנִין א' הוּא), אֲבָל בְּשָׂאֵר דְּבָרִים, דְּלִית בָּהֶם מְשׁוּם מְרוּחַ, (הוֹאִיל וְאִין הֵיִן יוֹצֵא אֶז) (בֵּית יוֹסֵף), מֵתָר. וְאִם הִיָּה הֵיִן יוֹצֵא דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, אֲסוּר (לְסַתְּמוֹ וְאֶפְלוּ) לִתֵּן בּוֹ שׁוּם דֶּרֶךְ הָעֶרְמָה לומר שְׁאִינוֹ מְכֻּן אֶלָּא לְהַצְנִיעוֹ שָׁם. וְאִם הוּא תַלְמִיד חֶכֶם, מֵתָר לוֹ לְהַעֲרִים בָּכָּךְ.

סינון אוכלים

(קל"ט ב') **משנה:** נותנין מים (בשבת) על גבי השמרים (הנתונים במשמרת מבעוד יום), בשביל שיצולו.

(המשך **משנה:**) ומסננין את היין בסודרין. (מבאר) בלבד שלא יעשה גומא (מן הסודר בפי הכלי). (המשך **משנה:** מסננין את היין) ובכפיפה מצרית (סל העשוי מענפי דקל). (מבאר) ובלבד שלא יגביה (הכפיפה) מקרקעיתו של כלי (תחתון) טפח.

אמר זעירי: נותן אדם יין צלול, ומים צלולין, לתוך המשמרת בשבת, ואינו חושש. אבל עכורין - לא.

מיתבי: רבן שמעון בן גמליאל אומר: טורד (מערב) אדם חבית של יין, יינה ושמריה, ונותן לתוך המשמרת בשבת, ואינו חושש (אף שהיין עכור).

תרגמה זעירי: בין הגיתות שנו (שכל היינות עכורים ושותים אותם בשמריהם. לכן אין כאן תיקון, ששותים אותם בלאו הכי).

אמר רב: האי פרונקא (בגד ששוטחים על פי גיגית יין לכסותה), אפלגיה דכובא - שרי; אכוליה כובא - אסור.

אמר רב פפא: לא ניהדק איניש צינייתא (קשים וקיסמים בחזקה) בפומיה דכוזני דחביתא (בפי כלי חרס קטן שמערים בו יין מחבית), משום דמיחזי כמשמרת⁴⁰.

דבי רב פפא שאפו שיכרא ממנא למנא (מערים בנחת, והפסולת נשארת בשולי הכלי).

האיכא ניצוצות (טיפות קטנות המטפטפות כשנפסק הקילוח, ומוכח שבוררם מתוך הפסולת⁴¹)!

9. שיהיו השמרים צלולים ויזוב כל יינם. והטעם שאין בנתינת מים משום בורר, שהמים שהוא נותן צלולים הם, ואין בהם דבר שצריך לברר מהם. משנ"ב (שיטט, ס"ק לג, ע"פ הלבוש). פירוש אחר, נותנים מים על גבי שמרים שנשארו בחבית, וקולטין המים טעם היין ומוציאין אותן בשבת ושותים אותן, ואין בזה משום בורר (שאין כאן נתינה במסננת כלל, ואין זה אלא כמזיגת מים ביין). ע"פ מאירי ורבי עובדיה מברטנורא.

10. דאע"ג דלאו משמרת ממש הוא, שהרי עוברין בה השמרים, כיון דאיכא קיסמין וטינופת דמעכב בהו ולא עברי, דמי למשמרת. ר"ן (על הרי"ף).

11. אבל תחילת שפייתו, כשעדיין אין הפסולת ניכרת, אינו בורר. ע"פ רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומתרץ) ניצוצות לבי רב פפא לא חשיבי (שהיה חנווני מטיל שיכר, ולכן אינו מקפיד על הניצוצות. וכשהגיע לניצוצות משליכם עם פסולתם).

משנה: ונותנין ביצה במסנת של חרדל.

(ק"מ א') **תני** יעקב קרחה: (אינו אסור משום בורר) לפי שאין עושין אותה אלא לגוון¹².

שיטות הראשונים

סינון במשמרת ובסודרין: דעת הרמב"ם שבמשמרת אסור לסנן אפילו מים ויין צלולים. ובסודר מותר. וכן יין מגיתו, כל זמן שהוא תוסס, טורף חבית בשמריה, ונותן לתוך הסודר¹³. ומים ויין שאינם צלולים, אפילו בסודרין אסור¹⁴. ולדעת רש"י, רשב"א, ור"ן, ג' חילוקי דינים: (א) יין שהוא צלול (דרוביהו דאינשי לא קפדי ביה כלל) מותר לתת אותו אפילו לתוך המשמרת כדי שיהיה צלול ביותר (זעירי). וכן יין מגיתו. (ב) יין שהוא עכור קצת ואפשר דמשתתי הכי (ומשום כך אין כאן משום בורר, ומיהו רוביהו דאינשי לא שתו ליה הכי), בסודרין וכפיפה שרי, דאיכא שינוי. אבל לתוך המשמרת, דליכא שינוי, אסור (דין המִשְׁנָה). (ג) ויין שהוא עכור לגמרי ולא משתתי הכי כלל, אפילו בסודרין וכפיפה (שהוא שינוי), אסור (וכן שמרים, אע"פ שמשְׁנָה, כיון שהוא בורר גמור, אסור)¹⁵. וכן סתם השו"ע¹⁶, והוסיף דעת הרמב"ם.

סינון בכפיפה מצרית: אמרין, ובלבד שלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח. רש"י ורמב"ם פירשו כדי שלא יעשה אוהל עראי בשבת¹⁷. והר"ן כתב בשם רבינו יונה דמשום שינוי והיכר קאמר¹⁸. וכן נקט השו"ע¹⁹.

12. מראה החרדל. שחלמון הניצה נוטף דרך המסנת, והחלבון שהוא קשור, נשאר למעלה. ואינו כבורר, שאין כאן פסולת, שהכל ראוי הוא, אלא שהוא רוצה לערב החלמון לבד עם החרדל לגוון. ע"פ רש"י ורשב"א. וראה רמב"ם להלן. והשו"ע (או"ח שיט, טו) נקט כביאור רש"י ורשב"א.

13. רש"י פירש הטעם בין מגיתו, שכל היינות עכורין אז, ושותין אותם בשמריהם, ואין כאן תיקון דבלאו הכי משתתי. ועל כן אפילו כשהוא טורפה ונעשה עכור, כצלול דמי. והרמב"ם פירש שאז עדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה, וכל היין גוף אחד הוא, על כן לא שייך שם ברירה אפילו אם יסננו, ועל כן התירו בסודר.

14. והמשנה מיירי דווקא בסודרין, ויין צלול. משמע דסבירא ליה דמשמרת כיון דמצי אתי בה לידי חיוב חטאת, אפילו מים ויין צלולין נמי לא. ויין או מים שאינן צלולין אפילו בסודרין אסור, גזירה אטו משמרת. וצ"ב איך יבאר הא דאמר זעירי נותן אדם מים ויין צלולים למשמרת. וראה ב"י (או"ח שיט, י) וט"ז (ס"ק ט).

15. לשיטתם, המשנה בין עכור קצת, שאיסור סינונו מדרבנן. ובשינוי (ע"י סודר וכפיפה מצרית) מותר. אבל יין עכור לגמרי, איסור סינונו מדאורייתא, ואף בשינוי אסור מדרבנן.

16. או"ח שיט, י.

17. שלא יגביה הכפיפה מקרקעית כלי התחתון טפח כמדת אוהל.

18. דאי משום אוהל קאמר, אפילו במסנן בסודרין נימא הכי! אלא ודאי משום שינוי הוא, והתם (במסנן בסודרין) כיון דאיכא שינוי אחריתא דלא עביד גומא, שפיר דמי.

19. או"ח שיט, יב. וכתב המשנ"ב (ס"ק מט) משום שינוי, שלא יהיה כעובדין דחול. ולפי זה, מים ויין צלולין דגם במשמרת מותר, ממילא מותר להגביה הכפיפה טפח ויותר. ועיין בבית"ל שביארנו דהרבה ראשונים סוברין דהטעם שצריך שלא יהיה הכפיפה גבוה טפח הוא משום חשש אוהל דשיעורו בטפח. ולפי זה, גם כשמסנן יין ומים צלולים דינא הכי. ודע דענין עשיית אוהל לא שייך בזה אלא כשמכסה בהכפיפה כל חלל הכלי שתחתיה. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כב, לג). רבינו יונה (הו"ד בר"ן). ר"ן (נז ב ברי"ף, ד"ה ובלבד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כיסוי כלים משום מה נאסר: האי פרונקא, אכוליה כובא - אסור. רש"י ורמב"ם פירשו משום אוהל. וצריך לומר שיש לפחות טפח בין היין לבגד. וראב"ד ורשב"א כתבו שאין בכיסוי כלים משום אוהל, שדרכם בכך. אלא משום שנראה כמשמרת; ועל חצי לאו היינו אורחיה. והשו"ע²⁰ פסק כרש"י ורמב"ם.

האיכא ניצוצות: מבואר בגמרא שמותר לערות בנחת מכלי לכלי, ובלבד שכשיפסוק הקילוח, ונשארות טיפות קטנות היוצאות מתוך הפסולת, יפסיק. וכן פסק השו"ע²⁴.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיט)

ט. משמרת, אפלו תלויה מערב שבת, אסור לתן בה שמרים. אבל אם נתן בה שמרים מערב שבת, מתר לתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב.

י. יין או מים שהם צלולים, מתר לסננו במשמרת. הגה: ואף על פי שיש בו קסמין דקין, הואיל וראויין לשתות בלאו הכי (סמ"ג). אבל בסודר, מים אסור משום לבון, ויין ושאר משקים, מתר. ואם הם עכורים, בין מים בין יין, אסור לסננו. ולהרמב"ם, במשמרת אסור ואפלו מים ויין צלולים; ואפלו בסודרים לא התירו אלא בצלולין אבל לא בעכורים. ויין מגתו, כל זמן שהוא תוסס (פי' שנראה פרוח), טורף חבית בשמירה ונותן לתוך הסודר.

יא. כשמסננין היין בסודר צריך לזהר שלא יעשה גומא (בסודר) לקבל היין, משום שנוי.

יב. כל מקום שמתר לסנן יין בסודר, מתר לסננו בכפיפה מצרית (פי' קפה שעושין מן הגומא וממיני ערבה), ויזהר שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח, משום שנוי.

יג. כלי שמערין (פי' שמריקין) בו יין מהחבית, לא יתן בפיו קשין וקסמין בחזקה, שאין לה מסננת גדולה מזו.

יד. מתר לערות בנחת מפלי לחברו ובלבד שיזהר שכשיפסק הקילוח ומתחילים לירד ניצוצות קטנות הנשופות באחרונה מתוך הפסלת, יפסיק ויניחם עם השמרים; שאם לא יעשה כן, הני ניצוצות מוכחי שהוא בורר.

מותר להגביה החבית על איזה דבר כדי שיקלח ממנו היין היטב (רוקח הל' יום טוב ובית יוסף).

טו. מסננת שנתן בה חרדל לסננו, מתר לתן בה ביצה אף על פי שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שטו)

יג. בגד ששוטחין על פי החבית לכסות, לא ישטחנו על פני פלו, משום אהל, אלא יניח קצת ממנו מגלה; והני מילי כשהכובא (פי' כלי) חסרה טפח; אבל אם אינה חסרה טפח, מתר דאין כאן אהל.

20. או"ח שטו, יג. וכתב המשנ"ב (ס"ק מח) ואע"ג דשרי להחזיר הקדירה על גבי כירה, ולא חיישינן משום אוהל הואיל והמחיצות כבר עשויות, יש לומר הואיל והכובא רחבה יותר מדאי נעשה כאוהל (מג"א בשם תוספות ור"ן. ולפי זה מה שכתב בשו"ע חבית, היינו נמי ברחבה הרבה). עוד כתב המשנ"ב (ס"ק מט): ודעת הראב"ד והרשב"א דבכל גווני אין בכיסוי כלים משום אוהל. ונכון להחמיר כדעת השו"ע שהיא דעת הרבה ראשונים וכו' והנהגין להקל בזה אין למחות בידם, שיש להם על מי לסמוך. עכ"ל. וראה ט"ז (ס"ק יא) שכתב, אבל לפי הנלע"ד עיקר, דלא אסרו חכמים בכיסוי משום אוהל אלא אם אין מיוחד לכך, כההיא דכובא שנוטל בגד מעלמא ומכסה על החבית; מה שאין כן בכיסוי המיוחד להם ודרכו בכך תמיד לא מיחזי כעביד אהלא. ומשום הכי בהחזרת קדירה על גבי כירה שרי דדרכו תמיד בכך. וכן בכל כיסוי כלי כנ"ל בזה שאין עושה מחיצות בשבת, רק הכיסוי לחוד, וחילוק נכון הוא.

21. או"ח שיט, יד. וכתב המשנ"ב (ס"ק נה) ומיירי שרוצה לשתות לאחר זמן. דאם בדעתו לשתותו לאלתר, הלא קי"ל דאוכל מתוך פסולת כשבוררם שלא ע"י כלי מותר, אם בדעתו לאכול מיד. וכאן, אף שמערה מכלי לכלי, מכל מקום עיקר הברירה נעשה על ידי ידיו.